

Hij had seks met honderden vrouwen. Maar trouwen deed hij niet, want 'huwelijk rijmt alleen op gruwelijk en afschuwelijk'. In de serie Gestoorte dichters, de depressieve Adriaan Roland Holst.

'HET DIEPST HART IS WEL MEEST VERLATEN'

Adriaan Roland Holst (1888-1976)

B

ergen, 1964. Moordend valt het lentelicht op de hoogbejaarde beroemdheid Adriaan Roland Holst. Als 'Prins der Dichters' woont hij al 44 jaar lang in een niet-onderhouden huisje aan de Nesdijk. Al die tijd rukten het riet en het struikgewas gestaag op, en dat bracht een aangename schemering. Helaas zien enkele jonge vrienden het aan voor verwaarlozing. Ze regelen schoonmakers en een grondige tuinman. Op de kale vlakke voor de deur verrijst een vierkant rozenperkje. Door zijn raam staart Roland Holst ernaar. *Het is licht van veertig jaar geleden*, mompelt hij tegen een bezoeker. *Maar ik ben het niet meer*. Elke wandeling in zijn huis is een tocht door een angstaanjagend gebied. Tijdens een van die tochten doet hij even zijn ogen dicht. Als hij ze weer opent, schijnt het daglicht alleen in huis. *Buiten heerste de nacht, een nacht zo totaal, dat er het ooit nog aanbreken van een ochtend volstrekt ondenkbaar was geworden*, schrijft hij later. Zelfs de spullen in zijn kamer grijnzen hem vijandig aan. *Stonden zij te wachten op een teken vanuit die nacht, om zich op mij te storten?* Op 1 juli 1964 wordt Adriaan Roland

Holst in ontredde staat in de Amsterdamse Valeriuskliniek opgenomen, onder de hoede van hoogleraar psychiatrie J. Booij. Deze constateert een 'endogene depressie' met psychotische trekken. Hij schrijft het antidepressivum Tofranil voor en enkele maanden opname.

Geaffecteerde tongval

Adriaan Roland Holst heeft in zijn jeugd, bijna ongewoon voor een Nederlandse dichter, alles mee. In 1888 als oudste zoon geboren uit een geslaagd 'zakenhuwelijk', tussen twee telgen uit welgestelde ondernemersfamilies, groeit hij in weelde op in het Gooi. Als puber duelleert Adriaan om meisjes en voetbalt voor Victoria. Knap en charmant, is hij voorbestemd om zijn vader in de zaak op te volgen. Alleen, hij heeft er zelf geen zin in. Het ontbreekt hem aan discipline. 's Middags valt hij steevast in slaap, een gewoonte die hij zijn hele leven volhoudt. 's Zomers blijft hij het liefst de hele dag in bed liggen. De hbs haalt hij maar op het nippertje, en op het kantoor van vader loopt hij na drie weken voorgoed weg.

Hierna zwiert Adriaan een paar jaar als student door Lausanne en Oxford, met een wandelstok onder zijn arm, zonder een tentamen te halen. Liever is hij dichter, wat hem verbazend gemakkelijk afgaat. Volgens hemzelf behelst het vooral ouwehoeren over kunst, feestjes aflopen met andere kunstenaars, en roddelen over degenen die er niet zijn. Met zijn geaffecteerde tongval en dandy-achtige optreden beantwoordt Adriaan precies aan het heersende beeld van dichters rond 1900. Bovendien vinden zijn plechtige regels, veelal over verwarde jeugd, overal gretig aftrek. Hij verdient er nog een aardige zakcent mee. Dit pleziert zijn vader: Adriaan kan dan toch iets. Hij krijgt een maandelijke toelage en zijn vader laat een huisje voor hem bouwen, eerst in Blaricum en later in Bergen. Adriaan zwemt graag in zee en wandelt 's avonds door de duinen om inspiratie op te doen. Voor de vakanties in Ierland, Duitsland, Frankrijk, Spanje, Zwitserland, Italië en Griekenland krijgt hij 'reisbeurzen.' In Monaco vergokt hij met verve delen van het familiekapitaal.

Heautoscopische hallucinaties

Maar zijn 'Übermensch-gevoel' dat Roland Holst in brieven beschrijft, heeft een keerzijde. Vanaf zijn late tienerjaren overvallen hem periodiek zware angst- en paniekaanvallen, getypeerd door het gevoel plotseling te zullen sterven, zonder te weten waaraan. Het begint vaak terwijl hij zichzelf in de spiegel bekijkt, normaal een geliefde bezigheid. De angsten spinnen zich uit tot zware depressies, die met name 's zomers optreden, wanneer Bergen wordt overspoeld door hordes 'vulgaire badgasten'. En het wordt ieder jaar sterker, concludeert hij somber. In 1919 dicht hij voor *De Gids*:

*elke nieuwe keer
neemt de wanhoop
donkerder overhand,
en hij plant
op het hart verloren
de zwarte vlag*

Van zijn collega-dichter Nijhoff leert hij over 'heautoscopische hallucinaties', ofwel het idee een vijandige dubbelganger te ontmoeten. Roland Holst schrijft hier gedicht na gedicht over, vol beelden van brekende spiegels en doorgesneden

polsen. Hij bezit daarnaast een enorme seksuele bezitsdrang, die hem met honderden vrouwen in bed doet belanden. In zijn zakagenda houdt hij zorgvuldig bij wanneer, met wie en hoe vaak dit gebeurt. Veel moeite kost het hem niet. Volgens een bevriende dichteres had hij 'stralende zienersogen, goudkleurig, golvend haar, een prinselijke houding en een melodieuze stem. Hij was een dichter, zoals meisjes die zich dromen; alleen niet wereldvreemd en onhandig, maar meester van elke situatie, geestig en *überlegen*'. Wel gooit impotentie regelmatig roet in het eten. Roland Holst weigert erover met psychiaters te praten. Magnetiseurs en gebedsgenezers brengen soms enig soelaas. Trouwen wil hij niet, naar eigen zeggen omdat het woord *huwelijk* slechts rijmt op *gruwelijk* en *afschuwelijk*.

Gedateerd en hol

Wanneer hij na de Tweede Wereldoorlog wordt uitgeroepen tot 'Prins der Dichters' is hij feitelijk uitgeschreven. Roland Holst maakt vooral nog goedbetaalde gelegenheidsgedichten: zijn woorden werden in talloze zeeweringen, ziekenhuizen en oorlogsmonumenten gehouden. In 1955 breekt een rel los nadat hij ook het nationaal Oorlogsmonument op de Dam had volgebeiteld, zonder dat iemand er iets van begreep (*...Duchtend zijn hoge blik deinsden hun zwermen binnen de Wet terug en werden volken en stonden elkander naar het leven: onder nachtgewolken verward treurspel, dat Wereld heet*). Dat jaar krijgt hij nog de P.C. Hooftprijs. Hierna begint de neergang. Geleidelijk wordt Adriaan Roland Holst afgeserveerd als gedateerd en 'hol'. In Bergen trekt Lucebert de aandacht door zichzelf uit te roepen tot 'Keizer der Dichters'.

Na zijn laatste grote depressie in 1964 keert Roland Holst niet terug naar zijn schoongeschrobde dijkhuisje. Hij vestigt zich in een luxe bejaardenhuis in Bergen, waar hij uiteindelijk op 88-jarige leeftijd sterft, nog steeds als beroemdheid. Nooit werd hem duidelijk wat hem nou die vreselijke angsten aanjoeg. Na zijn dood komen verscheidene van zijn vriendinnen met een mogelijke verklaring voor zijn angsten, zijn dwangmatige versiergedrag en zijn impotentie. Roland Holst was een gefrustreerde homoseksueel.

FRAGMENTEN UIT VERZAMELD WERK (1981)

Het tweede fragment is afkomstig uit DE BIOGRAFIE VAN JAN VAN DER VEGT

*Dagen als wolkengevaarten
sleurend voorbij en niets gevend
moordend het licht-...*

*Moe van het moedeloos staren,
moe van de dagen, de zware,
moe van verlangen naar licht.*

*Nacht vriest tot in de kamer, en het vuur is uit.
In de overspannen stilte dreigt een kort geluid.
Hij, in het midden, kijkt naar de bevroren ruit...
Nog één daad? Scherven, één polsslslag vrij?
En dan de ontzetting van de maanschijf zelf?
Maar hij kijkt, en verroert zich niet: zijn eind
is al voorbij.*

*'De keuze! nu!',
fluisterden zij, 'de keuze' en ik zag hun gelaten:
mijzelf, mijzelf; en zij verdwenen...
en de deur, die dichtwoei; stilte, de vale blik
der ramen en recht tegenover hen de hoge
spiegel, met nog laat licht; in het ontzettend glas
een hoofd; en mijn koud hoofd ervoor, toegebogen
alsof het niet geloven kon, dat ik dat was.*

*IJdele uren, bloemen die bekoorden,
maar een zuiverder bekoering schonden-
in hun ondiep hart heb ik gevonden
de verlatenheid die wondt en breekt,
want het diepst hart is wel meest verlaten
tussen de onverschillige gelaten,
en als de eigen mond ledige woorden
over haar beminde stilte spreekt.*